

ПЯТНИЦЬКА
Вероніка Валеріївна,
аспірантка ДНСГБ УААН
(м. Київ)

**НАУКОВО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРОФЕСОРА С.Ф. ВЕСЕЛОВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ**

Стаття присвячена науково-освітній діяльності професора С. Ф. Веселовського на посаді ректора Київського політехнічного інституту (листопад 1920 - березень 1921 рр.), його особистого внеску в становлення та розвиток сільськогосподарської науки в Україні.

Стаття посвящена научно-образовательной деятельности профессора С. Ф. Веселовского на должности ректора Киевского политехнического института (ноябрь 1920 - март 1921 гг.), его личного вклада в становление и развитие сельскохозяйственной науки в Украине.

The article is devoted to the educational activity of professor S.F. Veselovsky on the post principal of Kiev polytechnic institute, his personal contribution in the formation and development of the agriculture science in Ukraine.

У 1918 році спостерігалось значне піднесення в культурному та освітньому житті України. На цей час було створено понад 150 українських гімназій; вийшло з друку кілька мільйонів примірників українських підручників; засновано широку мережу загальнокультурних закладів та установ (Державний український архів, Український історичний музей, Українська національна бібліотека, Українська Академія Наук тощо) [1].

Завданням цієї статті є комплексне дослідження основних першоджерел діяльності професора С. Ф. Веселовського у 1920–1921 роках ХХ століття на посаді ректора Київського політехнічного інституту (КПІ) та Голови Організаційної Ради КПІ.

Саме окремого історичного аналізу заслуговує діяльність С. Ф. Веселовського, вітчизняного державного діяча, науковця і організатора сільськогосподарської науки в Україні.

Завдяки архівним джерелам, а саме Державному архіву м. Києва, перед нами всебічно розкривається могутня постать професора Сергія Феофановича Веселовського.

Участь С. Ф. Веселовського у суспільно-політичному житті української вищої школи, отстоювання її національних інтересів у такий складний час як громадянська війна та розруха були спрямовані на утвердження повноправного соціального і політичного статусу української науки і освіти, на розвиток сільськогосподарської науки, яка була провідною в його житті.

На жаль, на даний момент не існує спеціальних наукових досліджень про науково-освітню діяльність професора С. Ф. Веселовського взагалі та у межах КПІ, зокрема. Важливі відомості про його діяльність на посадах ректора та Голови Організаційної Ради КПІ ми знаходимо у Державному архіві м. Києва. (Ф. Р-308. – Оп. 1. – Спр.44) [2].

Роль професора Веселовського у створенні Київського сільськогосподарського інституту значною мірою замовчувалася, тільки архівні джерела показують його особистий внесок у розвиток аграрної науки 20-х рр. ХХ сторіччя.

Перше згадування про С. Ф. Веселовського в стінах славетного та відомого в дореволюційній Україні КПІ ім. Александра II знаходимо у справі Державного архіву м. Києва – Списки професоров, преподавателей, лаборантов и служащих за 1915 год [3, с. 15].

З впевненістю можна сказати, що Сергій Феофанович Веселовський був професорським стипендіатом з утриманням при кафедрі сільськогосподарської економіки і статистики, вчений агроном з 1 січня 1915 р. – по 1 січня 1916 р. при КПІ приймав активну участь у Агрономічному гуртку при КПІ, пізніше очолював його, був керівником Секції суспільної агрономії цього гуртка [3, 4].

Згадування про С. Ф. Веселовського як члена Організаційної Ради КПІ та потім його ректора знайдено в історичному огляді про створення одного із перших вищих технічних закладів України, КПІ [5, с. 65–66].

У Державному архіві м. Києва знайдено справу під назвою „Приказ по Управлению высшими учебными заведениями о ликвидации старого политехнического института и назначении организационного Совета для создания нового политехнического института. Протоколы заседаний организационного Совета Киевского Политехнического Института за ноябрь 1920, март 1921.” [6].

Саме на одному із перших засідань Організаційної Ради КПІ Головою Організаційної Ради та ректором КПІ вибирають професора економіста С. Ф. Веселовського (Протокол ч. 1, Засідання ОР КПІ від 10 листопада 1920 р. [6, с. 2].

Після його обрання Головою Організаційної Ради і ректором КПІ професор С. Ф. Веселовський висловився з низки важливих питань:

- потрібно більше інформації про стан сучасного КПІ;
- організаційна робота повинна бути поділена між окремими членами Організаційної Ради, які утворять відповідні комісії, що подадуть на наступних зборах доклади щодо фактичного становища справ в інституті;
- насамперед потрібна комісія, що з'ясовує становище прискорених випусків, бажано, щоб в її склад ввійшли представники всіх факультетів, обов'язком її буде налагодження нормальної праці зазначених випусків;
- справа палива в інституті в критичному стані, комісія повинна встановити мінімальну кількість палива, щоб було можна проводити в інституті навчання;
- нормальна робота при сучасному стані, коли в інституті немає освітлення, водопостачання і газопостачання в лабораторіях і аудиторіях, неможлива, тому потрібно виділити гурт людей, що зайнялися б цими справами;

- з'ясувати положення щодо науково-педагогічного стану інституту, комісія, обов'язком якої буде зберегти те, що є, а також подати відомості про те, наскільки повно представлений викладацький персонал;

- комісія, що займається господарчими справами інституту, тут треба подбати про забезпечення мертвого і живого інвентаря інституту від знищення і руйнування, про помешкання для персоналу.

Також професор С. Ф. Веселовський пропонував негайно з'ясувати фінансовий стан інституту і стан роботи прискорених випусків, головне, які є перешкоди і що потрібно зробити для усунення їх.

На засіданні Організаційної Ради КПІ від 28 листопада 1920 р. на порядку денному обговорювалося питання обрання представника на відкриття селекційних курсів та селекційного з'їзду. Голова Організаційної Ради КПІ С. Ф. Веселовський повідомляв, що Головцукор разом з Сільськогосподарським вченим комітетом України влаштовують селекційні курси. Необхідно надіслати свого представника на відкриття курсів.

Ухвалили: доручити Агрономічному факультету КПІ делегувати представника [6, с. 33].

Займаючи посаду голови Організаційної Ради і ректора КПІ, хоч недовгий час, Сергій Феофанович Веселовський розкрився перед нами як несамовитий адміністратор, організатор педагогічно-освітньої роботи у вищому навчальному закладі країни.

Він дбайливо піклувався про стан справ на всіх факультетах славетного інституту, опікувався роботою Ботанічного саду КПІ, охороною парку, науково-дослідної станції, багатьох лабораторій. Розруха і голод, крадіжки інститутського майна та лабораторного приладдя – в таких важких умовах працював і творив великий вчений, педагог, організатор сільськогосподарської науки професор С. Ф. Веселовський.

Незважаючи на слабкий стан здоров'я, цей вчений був зайнятий багатьма обов'язками одночасно. Варто пригадати його паралельну роботу як заступника голови СГНКУ та безперервну участь у різних агрономічних та

сільськогосподарських заходах (з'їздах, конференціях, нарадах, виставках тощо), де він був завжди доповідачем та членом президій чи головою комісій.

Як великий педагог та організатор сільськогосподарської науки і дослідної справи він працював на майбутнє української держави, всебічне становлення та розвиток в сфері сільськогосподарської освіти та вищої школи.

На засіданні Організаційної Ради, яке відбулося 9 січня 1921 р. одногосно ухвалили нову кафедру анатомії, морфології і систематики сільськогосподарських рослин. На цю кафедру ухвалили запросити професора О. А. Янату.

Висвітленню питань організації, процесу діяльності Сільськогосподарського наукового комітету України (СГНКУ) присвячено небагато наукових праць. Перш за все, знаходимо відомості із уст самих керівників та працівників СГНКУ на сторінках журналу «Вісник сільськогосподарської науки» (1922–1923 рр.): С. Веселовського, О. Янати, П. Тутковського, О. Соколовського, С. Франкфурта, І. Щоголіва та інших. Серед сучасних наукових розвідок діяльності СГНКУ варто відзначити статтю проф. В.А. Вергунова «Академізація вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи: історико-науковий аналіз» [7]. Деякі відомості знайдені у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (фонд 1230). Окрім цього, у межах НДР Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН на 2001–2006 рр.: «Історія започаткування, становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні» (номер державної реєстрації 0102U001526), здійснено спробу розкрити діяльність Сільськогосподарського наукового комітету України в період його функціонування протягом 1918-1927 років [8].

Згідно з архівними документами ми знаходимо відомості про те, що професор С. Ф. Веселовський був членом Президії СГНКУ і брав активну участь у міжвідомчих нарадах у справі боротьби із засухою, як основного засобу боротьби з голодом.

31 грудня 1921 р. на одному з таких засідань він прочитав свій доклад під назвою „Недорідь 1921 року на Україні” [9, с. 36].

Також цікавою є інформація про те, що професору С. Ф. Веселовському пропонується зайняти помешкання в садибі інституту – б. Сльозкіна. [9, с. 28].

Повідомляється до відома і виконання нищезначеної постанови Правління інституту від 1 лютого 1921 р. про те, що завідування кабінетом сільськогосподарської статистики доручалося професору С. Ф. Веселовському, з 1 листопада 1921 р. виплачувалася йому відповідна платня [9, с.29].

Цитуючи професора С. Ф. Веселовського, можна зрозуміти, наскільки він був відданий науці. „Життя в нашій державі вимагає скороспілості. Життя вимагає збільшення коефіцієнту корисної праці, але держава не може вимагати одного єдиного типу людей. Держава мусить дати змогу виготовляти й теоретиків. Нам потрібна масова продукція практиків і теоретиків. У сферу нашої праці мусимо включити обидва ці принципи” - так казав він у своєму виступі на одному із засідань Організаційної Ради КПІ [9, с. 31].

Від 28 лютого 1921 р. він як голова Організаційної Ради КПІ і ректор видає розпорядження стосовно списку потрібного насіння і садивного матеріалу, аби вчасно його можна було добути від державних установ [9, с. 37].

С. Ф. Веселовський на черговому засіданні Організаційної Ради КПІ пропонує додати до плану навчання такі важливі дисципліни як рахівництво (статистика) і організація підприємств.

Для організації навчання Агрономічного факультету КПІ ректор С. Ф. Веселовський наголошував про необхідність одразу ж, крім зазначених трьох дисциплін, а саме хліборобство, зоотехніка та сільськогосподарська економіка, додати ще два таких важливих в агрономії відділи, як відділ машинознавства та сільськогосподарського будівництва й меліорації. Ще на черзі: відділ лісовий, але до створення його доведеться йти органічним шляхом, коли будуть підготовлені потрібні наукові кадри [9, с. 38].

Завдяки його самовідданості, героїзму, ентузіазму розвивався і працював один з найбільших вищих навчальних закладів України – Київський

політехнічний інститут. На жаль, в музеї КПІ постать професора С. Ф. Веселовського залишається темною плямою в історії цього навчального закладу. Також ніхто з дослідників не писав про той внесок, який вклав вчений – аграрій професор С. Ф. Веселовський у роботу Агрономічного факультету КПІ, організацію Ветеринарного та Фармацевтичного факультетів на базі КПІ, а також у відокремлення Агрономічного факультету у новий сільськогосподарський інститут.

Саме професором Сергієм Феофановичем Веселовським, згідно з архівними джерелами ДАК м. Києва, закладався фундамент майбутнього сільськогосподарського інституту, на превеликий жаль, ніде цієї інформації не висвітлено, ні в сучасних наукових джерелах, а ні в дослідженнях вчених.

Також хочеться пригадати слова професора С.Ф.Веселовського стосовно питання створення окремого сільськогосподарського інституту: „На перший план висунуто зараз, як ударний, фронт освіти, другим фронтом – відбудова сільськогосподарської промисловості, і для цих фронтів буде зроблено все !”

Ураховуючи вищевказане, можна зробити висновок, що науково-освітня діяльність С. Ф. Веселовського у 1920–1921 рр. в сфері становлення та розвитку сільськогосподарської науки в Україні була спрямована на те, щоб втілити в життя ідею створення в Україні окремого сільськогосподарського інституту. Проведений нами аналіз доводить, що ця тема залишається актуальною і сьогодні.

Список використаної літератури

1. *Вергунов В. А.* Академізація вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи: історико-науковий аналіз / В. А. Вергунов // Нарис з історії природознавства і техніки. – 2005. – № 45. – С. 172–173.

2. *Списки* професоров, преподавателей, лаборантов и служащих за 1915 год. – ДАК України. – Ф. 18. – Оп. 1. – Спр. 1628. – 22 арк.

3. *Вергунов В. А.* Професор Сльозкін Петро Родіонович (1862–1927) / В. А. Вергунов ; УААН, ДНСГБ, Укр. держ. насіннева іспекція. – К. : Аграр. наука, 2007. – С. 136–137 – (Іст.-біогр. сер. „Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії”. Кн. 19).

4. *Калачіков О.* 25 років Агрогуртка КСГІ : (коротенький іст. нарис) / О. Калачіков // Записки Київського с.-г. ін-ту. – К., 1929. – Т. 4. – С. 279–283.

5. *КПІ.* Перше століття : іст. огляд / Авт.-упоряд. : В. І. Лиховодов та ін. – К. : Такі справи, 2007. – 384 с. : іл.

6. *Приказ* по Управленію высшими учебными заведениями о ликвидации старого политехнического института и назначении организационного Совета для создания нового политехнического института. Протоколы заседаний организационного Совета Киевского Политехнического Института за ноябрь 1920, март 1921. – ДАК України. – Ф. Р-308. – Оп. 1. – Спр.44. – 118 арк.

7. *Вергунов В. А.* Академізація вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи: історико-науковий аналіз / В. А. Вергунов // Нарис з історії природознавства і техніки. – 2005. – № 45. – С. 172–173.

8. *Сільськогосподарський науковий комітет України (1918–1927 рр.)* : зб. документів і матеріалів / укл. В. А. Вергунов, А.С. Білоцерківська, Б. К. Супіханов, С. Д. Коваленко; за заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника; наук. ред. В. А. Вергунов ; УААН, ДНСГБ. – К., 2006. – 518 с.; порт., фото. – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії». Кн. 14).

9. *Переписка* с оргбюро Киевского областного съезда по опытному делу СХНКУ и др. организациями об участии профессорско-преподавательского совета в съездах и выставках. Начато 21 января 1921 г. – закончено 31 декабря 1921 г. – ДАК України. – Ф. Р-308. – Оп. 1. – Спр. 110. – 50 арк.